

DRØMMEN OM ISRAEL

aktUell-serien er nytgivelser av viktig faglitteratur
fra Universitetsforlaget – i lommeformat

HAR UTKOMMET I SERIEN:

Marianne Gullestad: *Det norske sett med nye øyne. Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt* (2002)

Einar Øverenget: *Hannah Arendt* (2003)

Lars Fr. H. Svendsen: *Ondskapens filosofi* (2004)

Lars Fr. H. Svendsen: *Kjedsomhetens filosofi* (2005)

Unni Wikan: *For ærens skyld. Fadime til ettertanke* (2005)

Arne Næss: *Livsfilosofi* (2005)

Per Fugelli: *Rød resept. Essays om perfeksjon, prestasjon og helse* (2005)

Per Fugelli: *0-visjonen. Essays om helse og frihet* (2005)

Kjell A. Nordström og Jonas Ridderstråle: *Funky business* (2006)

Nils A. Butenschøn: *Drømmen om Israel. Historiske og ideologiske forutsetninger for staten Israel* (2006)

Nils A. Butenschøn

DRØMMEN OM
ISRAEL

UNIVERSITETSFORLAGET

© Universitetsforlaget 2006

1. utgave 1984

ISBN-13: 978-82-15-01102-8

ISBN-10: 82-15-01102-0

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med rettighetshaverne er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Henvendelser om denne utgivelsen kan rettes til:

Universitetsforlaget AS

Postboks 508 Sentrum

0105 Oslo

www.universitetsforlaget.no

Omslag: Kristin Berg Johnsen/KOBOLT

Foto på omslag: Alon Ron/EPA/Scanpix

Illustrasjoner: Laboremus Prepress AS

Trykk og innbinding: AIT Trykk Otta AS

Forord til gjenutgivelse 2006

To hendelsesforløp i 2006, ett i Midtøsten og ett i Norge, har i dramatisk grad aktualisert denne boken.

I januar vant partiet «Forandring og reform», dominert av den islamistiske opposisjonsbevegelsen Hamas, overraskende valget til den lovgivende forsamlingen i de palestinske områdene med en samlet befolkning på 3,8 millioner. Dette satte i gang en kjedereaksjon av begivenheter som kulminerte med krigen i Libanon sommeren 2006.

Internasjonale valgobservatører, blant dem tidligere USA-president Jimmy Carter, slo fast at de palestinske januarvalgene ble gjennomført etter demokratiske spilleregler så langt det var mulig å forvente med tanke på at områdene fortsatt er under israelsk okkupasjon. Men Hamas er en bevegelse som (på dette tidspunkt) ikke anerkjente staten Israel, og som ikke ville oppgi væpnet kamp for å frigjøre de okkuperte områdene. Dette var i strid med forpliktelser som Den palestinske frigjøringsbevegelsen PLO hadde akseptert på vegne av palestinerne i tidligere forhandlinger, og som førte til Oslo-avtalen om midlertidig palestinsk selvstyre i de okkuperte områdene i 1993. Vesten, inkludert USA, støttet valgene finansielt og teknisk ut fra forventningen om at økt demokrati ville styrke sjansene for en fredelig løsning. Den sittende Fatah-regjeringen overlot forskriftsmessig regjeringskontorene til Hamas, også det en prøve på demokratisk modenhet. Men da ble tonen en annen fra Vesten. Den nye regjeringen ble straks gjenstand for omfattende politisk og økonomisk isolasjon og boikott – med dramatiske virkninger, all den tid de palestinske myndighetene var helt avhengige av overføringer fra vestlige giverland. Hjelpeorganisasjoner og Midtøsten-eksperter mente den vestlige politikken var et tillitsbrudd overfor palestinerne, og at den bare ville virke mot sin hensikt og radikaliserer palestinerne. De advarte mot humanitær katastrofe og omfattende krigshandlinger

dersom det ikke ble funnet en rask løsning. Det skjedde ikke, og Katusha-raketter ble avfyrt med økende intensitet mot israelske byer og bosettinger nær grensen til Gaza. Bortføringen av en israelsk soldat på grensen til Gaza den 25. juni gjennomført av en militant palestinsk gruppe som krevde frigivelse av palestinske fanger i israelske fengsler utløste en voldsom israelsk offensiv mot Gaza-stripen. Systematisk bombing av infrastruktur og utenomrettslige henrettelser av militante palestinere var en del av taktikken. En annen bortføring av israelske soldater, denne gang to soldater bortført av Hizbollah-geriljaen i Sør-Libanon den 12. juli, utløste en enda voldsommere militær aksjon mot Libanon. I noen sommeruker var det full krig mellom Israel og Hizbollah uten at Israel kunne erklære full seier før Sikkerhetsrådet i FN den 12. august til sist krevde stans i krigshandlingene. Sør-Libanon og deler av hovedstaden Beirut ble lagt i ruiner, men det faktum at Hizbollah det siste døgnet før våpenhvilen var i stand til å avfyre om lag 250 raketter inn i Israel, viser at israelerne ikke har noe effektivt militært våpen mot motstandsgruppene og deres relativt enkle våpenteknologi.

Her hjemme utløste suksessforfatteren Jostein Gaarder en av de mest intense offentlige debatter på år og dag med en kronikk i Aftenposten den 5. august under tittelen «Det utvalgte folk». Det rent politiske innholdet i kronikken var ikke spesielt oppsiktsvekkende; Gaarder mente at staten Israel slik den er anerkjent av FN, fortjener vår støtte, men ikke det Israel som okkuperer og utfolder en rå og overlegen militær makt mot nabofolkene. Men kronikken var utformet i et litterært språk med bruk av gammeltestamentlige referanser som kunne tolkes som et slags dommedagsoppgjør med Israel. Israels krigshandlinger ble på denne måten skrevet inn som karakteristisk for en jødisk tradisjon og virket derfor åpenbart krenkende på mange jøder i inn- og utland. Gaarder ble av mange sett som en antisemitt, der kritikken av Israel antas å springe ut av en tilgrunnliggende fiendtlighet overfor jødene (en slags «ny-antisemittisme»).

Gaarder er etter min oppfatning ingen antisemitt, verken av gammel eller ny støpning. Han bør tross på at han var rasende på israelske krigsforbrytelser mot palestinsk og libanesisk sivilbefolkning, og at det var dette som motiverte kronikken. Kronikken virvlet opp støv og grums i den norske folkesjelen når det gjelder synet på staten Israel og jødene. Aftenposten har aldri før fått så mye respons på et debattinnlegg. Nettutgaven mottok i løpet av kort tid 3000 leserinnlegg, papirutgaven 400. Dette avspeiler et sterkt og bredt

engasjement. Men debatten har også demonstrert stor uvitenhet om grunnleggende aspekter ved staten Israel, inkludert forholdet mellom denne staten og jødene og Israels karakter som et politisk regime i Palestina og Midtøsten. Her trengs begrepsmessig loftsrydding!

Jeg tror at en lesning av denne boken kan gi et konstruktivt bidrag i forlengelsen av debattene om krigssommeren 2006 i Midtøsten og Gaarder-debatten i Norge. Spørsmålet om staten Israels rett til å eksistere, et grunnaksiom i det moralske og politiske forsvaret av staten Israel, er kommet til overflaten. Hva innebærer denne retten, hvordan blir den begrunnet, hvilke konsekvenser for andre skal vi godta at sikringen av denne retten skal kunne ha? Hvorfor stilles overhodet spørsmålet? En slik debatt krever kunnskap og ansvar fordi den berører så mange, både jøder og andre. Denne boken er ment som et bidrag.

Det bør sies at mye har skjedd siden boken først ble publisert i 1984. Likevel er det ikke gjort endringer i teksten i gjenutgivelsen (bortsett fra nye kart og oppdaterte figurer og tabell over befolkningsfordelinger). Mye ville nok ha vært skrevet annerledes dersom boken ble skrevet i dag; i lys av palestinske opprør, fredsdiplomati og nye kriger som sammen med interne politiske endringer har påvirket staten Israels utvikling. Men slik ajourføring får komme i neste omgang. I det store og hele mener jeg at kunnskapsmaterialet og de sentrale resonnementene i boken er like aktuelle i dag som den gang, ja – overraskende nok!

Oslo, 22. august 2006.

Forord

Denne boken er blitt til gjennom en rekke stadier de siste ti år. I 1972 ble jeg knyttet til Midtøsten-prosjektet ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Prosjektet ble ledet av Daniel Heradstveit. Som et ledd i dette arbeidet gjennomførte jeg i 1974 en intervjuundersøkelse blant israelske elitegrupper. Hensikten var å kartlegge israelernes konfliktholdninger med tanke på en mulig forhandlingsløsning mellom staten Israel og araberstatene. Tilsvarende intervjuer ble foretatt av andre i en rekke arabiske land. På norsk er dette materialet presentert i D. Heradstveit og K. A. Torstensen (red.): *Frykt og forventning i Midt-Østen*. Selv var jeg redaksjonssekretær for denne boken med vit.ass.-bevilgning fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd.

Den personlige opplevelsen av konfliktmiljøet i Midt-Østen overbeviste meg om at konfliktens hovedproblem ligger i en forsoning mellom det israelske og det palestinske samfunnet, og bare sekundært i forholdet mellom staten Israel og araberstatene. Skal vi få innsikt i Midtøsten-konfliktens grunntrekk må langt større vekt legges på studier av staten Israels karakter som nybyggerstat og dens helt særegne historiske og ideologiske forutsetninger.

Med dette som utgangspunkt foretok jeg flere studiereiser til Midt-Østen, på begge sider av frontlinjen. Her la jeg særlig vekt på å få innsikt i palestinerne vilkår og politiske holdninger. Dette bragte meg til PLOs hovedkvarter i Beirut, til flyktningeleire i Sør-Libanon og Gaza, til Jerusalem, Vestbredden og Galilea.

I 1980 tok jeg magistergraden i statsvitenskap med en oppgave om staten Israel og sionismen (N. Butenschøn: *Sionistisk ideologi, israelske konfliktforestillinger og jødisk identitet*). Oppgaven tar utgangspunkt i intervjuundersøkelsen fra 1974, men trekker også inn historiske og ideologiske forutsetninger for å gi et mer helhetlig bilde av israelerne som konfliktpart.

Det foreliggende arbeidet er en videreføring av magistergrads-

oppgaven. Intervjumaterialet er her helt utelatt og all vekt lagt på en drøfting av staten Israels forutsetninger og aktuelle utfordringer.

En rekke personer og institusjoner i inn- og utland har gjort det mulig for meg å gjennomføre dette arbeidet. Det gjelder i første rekke forskningsleder Daniel Heradstveit ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt, forskningsleder Bernt Hagtvet ved Christian Michelsens Institutt og professor Øyvind Østerud ved Institutt for statsvitenskap. I løpet av skriveprosessen har jeg hatt arbeidsplass ved alle disse tre instituttene. Den faglige og praktiske støtten jeg har fått i denne sammenhengen har vært helt avgjørende for gjennomføringen av prosjektet. Jeg har også hatt meget stort utbytte av de råd og kommentarer universitetslektor Ole Kristian Grimnes ved Historisk Institutt i Oslo har gitt i siste fase av arbeidet. Norges almenvitenskapelige forskningsråd har gitt meg det økonomiske grunnlaget i form av et forskningsstipend. En spesiell takk går til min kone Arnhild Skre som har bidratt med språklige råd og personlig støtte gjennom hele prosessen.

Bergen, mars 1983

N.A.B.

Innhold

- Innledning 11
Historiske kart 37

DEL I: SIONISMENS SOSIALE OG IDEPOLITISKE RØTTER. DET EUROPEISKE UTGANGSPUNKTET

1. Problemet 45
  1. Jødene i det førkapitalistiske Europa 47
  2. Jødene i Vest- og Sentral-Europa: «Hoffjødene» som sikkerhet 48
  3. Vest-jødene i spenningsfeltet mellom borgerskap og statsmakt 51
  4. Øst-jødene i spenningsfeltet mellom bønder og adel 54
2. Det jødiske oppbruddet i øst 57
  1. Idépolitiske forutsetninger 57
  2. Russiske pogromer og jødisk mobilisering 63
3. Sionismen før opprettelsen av Verdens Sionistorganisasjon 68
  1. Sekulære og religiøse Sion-dyrkere 68
  2. Den første *aliya* 70
  3. Leon Pinsker og territorialismen 71
  4. Theodor Herzl 72
4. Verdens sionistorganisasjon og den politiske sionismen 76
  1. Herzls strid med øst-jødene praktiske sionisme 77
  2. Sionistkongressen 79
  3. Den politiske sionismens krise 81
  4. Chaim Weizmann og Balfour-erklæringen 85
5. Det europeiske utgangspunktet: En oppsummerende konklusjon 91

DEL II: SETTLERSAMFUNNET

1. Sionisme som settlerkolonialisme 95
  1. Settlerkolonialisme? 96
  2. Settlersionismens strategi 101
2. Pionergenerasjonen: En kort presentasjon 106
  1. Utgangspunktet: Den første innvandringsbølgens fiasko 108
  2. Baron Rothschild: «Velgjøreren» 109
  3. Sionistbevegelsen kommer med 111
  4. Settlerkulturen 113
  5. Kibbutzene 119
  6. Det institusjonelle rammeverket 120

DEL III: SIONISMENS IDEOLOGISKE HOVEDRETNINGER

1. Sionisme og sosialisme 129
  1. Generell bakgrunn 129
  2. Internasjonalisme 130
  3. *Bund*: «Diasporanasjonalisme» 134
  4. Sosialistisk sionisme 135
2. Den venstresionistiske tradisjonen: Hess, Borochoy, Gordon og Ben Gurion 139
  1. Moses Hess: Emansipasjonens illusjon 139
  2. Ber Borochoy: Sionisme som «normalisering» av jødene 143
  3. A. D. Gordon og den populistiske sionismen 149
  4. David Ben Gurion: Sionismens maktgrunnlag 155
3. Høyresionismen 169
  1. Generell bakgrunn 169
  2. Vladimir Jabotinsky: Sionisme i den fascistiske tradisjon 174
4. Religiøs sionisme 188
  1. Generell bakgrunn 188
  2. Rabbi Kook: Sionisme som guddommelig inspirasjon 191
5. Konklusjon 197

DEL IV: HVA SLAGS STAT?

1. Staten Israel 201
  1. Opprettelsen av staten Israel 201
  2. Staten Israel som nasjonalstat 204

2. En jødisk stat? 214
  1. Er staten Israel et teokrati? 214
  2. Problemet illustrert 216
  3. Jødisk lov versus israelsk lov 218
  4. Jødisk identitet, jødisk nasjon 227
  5. Staten Israel og den jødiske kulturkampen 230
  6. Jødedommens politiske ansikt i staten Israel 239
  7. Konklusjon 242

3. En stat for jøder? 245
  1. Innledning 245
  2. Staten Israel: Et grunnlag for en ny israelsk nasjon? 247
  3. En «suveren» og «uavhengig» stat? 258
  4. Sionistisk ideologi i israelsk lovgivning 264

4. En rasistisk stat? 280
  1. Innledning 280
  2. Rasismebegrepet 281
  3. Rasismens mulige kilder 284
  4. Er staten Israel rasistisk? 286
  5. Sluttord 301

Noter 303

Bibliografi 319